

מתחברים

יהדות מתוך הזדהות

פרשית נצבים | גיליון מס 12 | אלול תשפ"ג

כל התורה סיפור אחד:

כל התורה עניין אחד
(תוספתא סנהדרין פ"ז ה"ה)
מבט כללי על פרשיות השבוע והשתלבותם כחלק מהסיפור הגדול של התורה

פרשת נצבים

איענש על מעשיי כיחיד. ועל כך אומר הכתוב בדרך משל, שכאשר משקים את הגינה הרווה ממילא תגיעה הרוויה אל הגינה הצמאה הסמוכה לה, וברוח זו אומר הרשע בלבו שכאשר יבוא השפע המובטח לכלל, שהם בכללם צדיקים, הלוא ממילא גם הוא יינק מן הצד ולא יינזק בחטאו הפרטי.

והתורה מזכירה שלשם כך בדיוק שבה ונאמרה כל הפרשה כאן כדי לחדש שחלה ברית פרטית עם כל יחיד ויחיד מישראל. מפני החשש שמא יחיד או קבוצה - 'משפחה או שבט', יפרשו ויעשו לעצמם סדר הנהגה שהוא נגד רצון ה', ויסתמכו על כך שרוב הציבור בלאו הכי לא ייענש בגינם. וינצלו גם הם מקללות התורה. ועל כך מזכיר הכתוב שבאופן כזה יחול העונש על אדם זה לבדו, אף שהציבור בכללותו זכאי.

ככתוב בהמשך (פסוק יט ואילך): 'לא יאבה ה' סלוח לו, כי אז יעשן אף ה' וקנאתו באיש ההוא, ורבעה בו כל האלה הכתובה בספר הזה, ומחה ה' את שמו מתחת השמים. והבדילו ה' לרעה מכל שבטי ישראל ככל אלות הברית הכתובה בספר התורה הזה'. כלומר שלמרות שהוא סבור להסתפח ולהינצל מעונש בכדי שיהיה נספה עם כלל הציבור הצדיקים, אולם בשל מחשבתו זו יבדילו ה' מכלל הציבור, ויעניש אותו לבדו, כי יתאימו לו את העונש בפרטיות כדי שיתקיימו בו 'אלות הברית הכתובה בספר הזה' - והן הן הקללות שכבר נאמרו לכלל בפרשת 'כי תבא', שיוכל העונש להתייחד ולהתמקד גם כלפי יחיד או קבוצה.

וכיון שנכרתה כאן סוג ברית מיוחדת, שנכרתת עם כל אחד ואחד באופן פרטי, על כן התורה מפרטת את כל סוגי האנשים, שלא יעלה על הלב שהברית היא רק עם החשובים שבעם, גדולים ומייצגים וכדומה, אלא הברית הזו נכרתת בזה באופן אישי גם עם הקטן והנקלה שבישראל. ולכן הפסוק מונה והולך בפרוטרוט: 'ראשיכם שבטיכם זקניכם ושוטריכם', ולא רק הם, אלא - 'כל איש מישראל'. ולא רק הזכרים והגדולים, שהם העיקרים שבעם, אלא אף ה'נטפלים' שבעם - 'טפכם נשיכם וגרך אשר בקרב מחניך', שהם במהותם 'נטפלים'. אח"כ אומר הכתוב שהברית היא אף עם ה'עבדים' - 'מחוטב עציך עד שואב מימך'.

פרשת 'נצבים' נראית כחזרה נוספת ולכאורה מיותרת על הברית והקללות של כי תבא. לא ברור מה רצון התורה להוסיף כאן יתר על מה שנאמר עד כה.

ברם, ההגדרה הברורה וההסבר לדברים מופיע מפורש בהמשך הפרשה בפסוקים. לפיה פרשת 'אתם נצבים' אכן יש בה הוספה מחודשת וברית ייחודית שלא היתה קודם לכן. שכן בברית ערבית מואב וכל הבריתות שבתורה, היו בריתות 'ציבור', ונכרתו בריתות הללו עם 'העם' כולו. דא עקא, שהברית הכללית מחייבת את הציבור אולם כלפי כל יחיד ויחיד בפני עצמו אין חיוב מצד הברית, ומעתה עלול אדם יחיד מישראל, שנרתע מעונשי הברית, אולם עם זאת סובר להימלט מחובתו, כאשר יעלה בדעתו, שמאחר שרוב רובו של כפר העם הולכים בדרך ה' ושומעים בקולו, אזי אם אני לבדי אסור מן הדרך, הרי בוודאי ה' לא יפר את הברית ולא יעניש עבור זאת את כלל העם, שהרי העם נחשב כגוף אחד, והם נדונים על פי הרוב,

והנה על המחשבה הזו אין פתרון והרתעה בכל אזהרות הברית שכבר נעשו. לכן הוסיף ועשה ה' עמהם עוד ברית מיוחדת, 'ברית היחידים', שנכרתה עם כל אחד מישראל בפני עצמו. וזהו התוכן המחודש של פרשת 'אתם נצבים'.

וכפי שנאמר בפסוקים להלן: (יז-יח) 'פן יש בכם איש או אשה או משפחה או שבט אשר לבבו פונה היום מעם ה' אלוקינו, ללכת לעבוד את אלוהי הגוים ההם, פן יש בכם שרש פורה ראש ולענה. והיה בשמעו את דברי האלה הזאת והתברך בלבבו לאמר שלום יהיה לי כי בשרירות לבי אלך למען ספות הרוה את הצמאה'.

במפרשים נאמרו הרבה פירושים בפסוק זה, ובכוונת התיבות 'ספות הרווה את הצמאה', וכן נדרש בדברי חז"ל (סנהדרין עו:): בכמה אופנים.

והמתפרש היטב בהתאם לפשט כלל העניין הוא הפירוש המובא מבעל העקידה ('עקידת יצחק' לר"י עראמה, וכעין זה מפרש ב'אבן עזרא'), שעלול איש או משפחה וכו' מן העם לומר לעצמו - אני אלך כרצון שרירות ליבי, ובכל זאת 'שלום יהיה לי', מכיון שידונו אותי יחד עם כולם וכך לא

טבעי להיות יהודי

פרק יב - מדרגות ההנהגה האלוהית - וכינויים בשמות הקודש (ב) (המשך לפרק הקודם)

ובדרך כלל גם הנהגת עם ישראל מתנהלת בנס נסתר, ורק ביציאת מצרים ולאחריה היו נסים גלויים, ומן הנסים הגדולים למד על הניסים הנסתרים בכל הדורות. כי הן הנסים הגדולים והן הניסים הנסתרים מנצחים את "מערכת המזלות" שהיא סדר ההנהגה הקבוע האמור, לפיו ה' מנהיג את הבריות כפי גמול מעשיהם, שכר טוב לצדיקים, וגזירות רעות לרשעים, היא בתוך סדרי הטבע, למרות שאנו יודעים שה' מתערב בפרטים, עדיין הכל ב'טבע' שהרי כאמור ישנו מרווח מספיק לשינויי הנהגה למרות שהעולם מתנהג כסדרו, שהדברים מתנהלים כפי סדרי הטבע, אלא שהם מכוונים מלכתחילה על ידי מנהיג העולם אשר ידו לא תקצר מלהזמין את מטרותיו שמגלגל סיבות ועילות גם בתוך סדרי הטבע, להוציא לפועל את גזירותיו. ומבואר בפסוקים שה' מנהיג את העולם במשפט ובמישרים לפי מעשיהם, [ולפיכך הוא גם צופה ומביט על מעשי כל בני האדם, ושופט אותם, ולפי זה קובע את ההנהגה עמהם].

וסדר זה הוא דבר מתחייב מעצם שלימות ההנהגה האלוהית, כי בכדי שתהיה הופעה של הנהגה, צריך שיהיה סגנון של מהלך אחד שיהיה ניכר בו הנהגת רצון אחת, שאם היתה ההנהגה בלי סדר אין נראה בזה שום מלכות ורצון מסויים אלא נראה כהפקר, והסגנון האחד והמהלך הבסיסי של מלכות ה' הוא הסגנון והמהלך של משפט וצדק, וזה בכללות תוכן השגתינו בשם 'אלוקים'.

והנהגת הניסים נחשבת כפריצת הנהגת שם אלוהים המסודרת והקבועה, וממילא נחשפת המציאות הקיימת ברקע המציאות עצמה, שהיא שם הוי"ה. שהוא שורש המציאות, ומכוחה ביד ה' גם להפוך אותה, בלי מחויבות למידת הדין.

כתבנו שחלקי ההנהגה האלוהית השונים, גורמים לנו לכנות שמות מיוחדים לאלוקים, כלומר לצורות השונות של הופעת האלוהים בכל אחד מהם. יסוד זה מבואר להדיא בחז"ל (שמו"ר ג, ו תנחומא שמות כ): 'ויאמר אלקים אל משה - אמר רבי אבא בר ממל אמר ליה הקב"ה למשה שמי אתה מבקש לידע, **לפי מעשי אני נקרא**, פעמים שאני נקרא בא-ל שדי, בצבאות, בא-להים, בה', כשאני דן את הבריות אני נקרא א-להים, וכשאני עושה מלחמה ברשעים אני נקרא צבא-ות, וכשאני תולה על חטאיו של אדם אני נקרא א-ל שדי, וכשאני מרחם על עולמי אני נקרא יקו"ק, שאין יקו"ק אלא מדת רחמים, שנאמר (שמות לד) ה' ה' אל רחום וחנון, הוי 'אהיה אשר אהיה' אני נקרא לפי מעשי'. ע"כ לשון המדרש.

ידועות אלו חשובות לנו, מפני שהם מובילים אותנו לשלב הבא בידעת הנהגת ה'. שכן לקראת יציאת מצרים שאז החלו להתקיים הניסים הגלויים עם ישראל, ה' הודיע למשה שזו אחת המטרות של יציאת מצרים, לגלות כלשון הפסוק: (שמות ו, ב) 'וארא אל אברהם וגו' באל שדי ושמי ה' לא נודעתי להם, ומסביר הרמב"ן שאמר האלוהים למשה נראיתי לאבות בשמי שבו אני מנצח את סדרי המזלות, אבל בשמי של יו"ד ה"א אשר בו נהיה כל הווה, לא נודעתי להם לברוא להם חדשות בשנוי התולדות, ולכן אמור לבני ישראל אני ה', ותודיע להם פעם אחרת השם הגדול, כי בו אני עושה עמהם להפליא, וידעו כי אני ה' עושה כל'. ע"כ לשון הרמב"ן.

וכמו שביארנו בוודאי שכל המתרחש בעולם הוא מעשה ה' המכוון, אבל זה 'טבע' ולא 'נס', ורק הנהגת עם ישראל זה 'נס'.

ויבינו במקרא

הערות ורעיונות בפרשיות השבוע

נצבים

בקדחת שגעון ועוורון, ותאכל את בשר בניך. הרי לא היינו מוכנים לסלוח לו לעולם. והרי אנו יודעים ומאמינים שה' הוא אבינו אוהבנו, כיצד אנו אמורים להתייחס לקללות נוראות כאלו.

אלא הביאור בדבר כך הוא, שהרי התורה מגדירה את קובץ הקללות הזה, "ברית" אלה דברי הברית (כח, סט) 'אלה דברי הברית אשר צוה ה' את משה לכרות את בני ישראל בארץ מואב מלבד הברית אשר כרת אתם בחורב'.

וכדוגמא יש לציין דברי הגמרא מספרת על בתו של נקדימון

כט, יב- למען הקים אותך היום לו לעם - והוא יהיה לך לאלהים - ברש"י: ומ"א למה נסמכה פרשת אתם נצבים לקללות לפי ששמעו ישראל מאה קללות חסר שנים חוץ ממ"ט שבת"כ הוריקו פניהם ואמרו מי יוכל לעמוד באלו התחיל משה לפייסם אתם נצבים היום הרבה הכעסתם למקום ולא עשה אתכם כלייה והרי אתם קיימים לפניו: היום - כיום הזה שהוא קיים והוא מאפיל ומאיר וכו' **והקללות והיסורין מקיימין אתכם ומציבין אתכם לפניו וכו'..**

במבט רגיל הקללות הרבות מותרות טעם מר בפה, אם אדם כלשהו יקלל אותנו בחלק קטן מהקללות כאן יככה ה'

ויבינו במקרא

הערות ורעיונות בפרשיות השבוע

- המשך -

וזה עומק הכוונה במדרש (קהלת רבה ח, ז) 'רבי לוי בן פנטי קרא את ארוריא קדם רבי הונא וגמגם בהון, א"ל אשמע קליך **דלית אינון קללות**, תוכחת אינון מוסר ה' בני אל תמאס, ואל תקוץ בתוכחתו'.

כלומר שהן תוכחות, להעצים ולהעמיד את הברית, ולא קללות. ועל כן דווקא הקללות הם המקיימות אותם והמציבות אותם בעמידה איתנה בברית עם ה'.

העובדה שבסוף זה למרות הכל כן הופר זה כמובן מצער, אבל זו כבר הבעיה שלנו ולא של כורת הברית.

בן גוריון (כתובות סו, ב) 'זכור אני כשחתמתי על כתובת

של זו והייתי קורא בה אלף אלפים דינרי זהב'. ויש להבין הרי כתובה נועדה למקרה של גירושין, ענישה לבעל על עזיבת ברית הנישואין. ומה הכבוד הגדול שכתבו לה אלפי דינרי זהב.

אלא שזה מוכיח על חוזק הברית, שאין מצב שהיא תתגרש, כי אז יצטרכו לשלם לה אלפי דינרי זהב, כל קללה בתורה מעלה אצלנו עוד שאיפת הנאה, עוד מנעול לברית עם הקב"ה, עוד חיזוק לברית ולעוצם הידידות, שאין מצב שיפרו אותה עם כאלה קללות.

עיון תפילה ביאורים בסידור התפילה

וזכר חסדי אבות

שאחר תקופת האבות זכה עם ישראל לתוספת מעלה בקשר עם ה' יתברך, דהיינו מאז יציאת מצרים שנעשינו לעם וזכינו להנהגה אלקית על-טבעית, מה שעדין לא היה בימי האבות. ועל כך אנו מוסיפים שלא זו בלבד שזכר חסדי אבות, אלא גם זכינו לכך שהקדוש ברוך הוא מביא גואל לבני בניהם של האבות, וזה החל ביציאת מצרים על ידי הגואל משה רבנו, ומאז ואילך הוא תמיד דואג להם גם בדרכי נס על-טבעיות.

ובאבודרהם וב'פירוש התפלות והברכות' לר"י בר יקר כתבו ש'ומביא גואל' מוסב הן על גאולת מצרים והן על גאולת העתיד. וזה עומק המשמעות 'ומביא גואל', שלא זו בלבד שזכר חסדי אבות ומנהיג אותם ממרום אלא הוא מביא להם גאולה וישועה ניסית על ידי שלוחים ופעולות אלוניות בתוך העולם. וכן נכלל בזה הבטחת הגאולה לעתיד לבוא שגם כן תהיה על ידי גואל הוא מלך המשיח. [לפי הפירוש שהכוונה למשיח, יש כאן רמז למה שמבואר בספרים שדוד הוא 'רגל רביעי' במרכבה. (זוהר וירא צט, א, עיין רבינו בחיי בראשית לב, י, אמונה ובטחון לריב"ש פרק טו, ריקאנטי סוף פר' נח) וכהמשך להזכרת שלושת האבות בברכה זו.

ברכה זו, כאמור, עוסקת ביחס המיוחד שמעניק ה' יתברך לעם ישראל, יחס שהחל מאז האבות. וזה אופן שלישי של גילוי והופעת ה' בעולם, שניכר בפעולותיו יחס מיוחד לקרובים אליו, כמו שכתוב (ישעיה מה, טו) 'אכן אתה א-ל מסתתר א-להי ישראל מושיע'.

ונכון להתבונן בפירושו היסודי של רבינו יונה לפסוק זה, כפי שהביאו תלמידיו (בפירושו על הרי"ף ברכות דף כא, א) 'מפני שהקב"ה אע"פ שאינו נראה לעין, נראה הוא על ידי גבורותיו ונפלאותיו, כענין שנאמר 'אכן אתה א-ל מסתתר א-להי ישראל מושיע' כלומר **אף על פי שאתה מסתתר, אתה הוא א-להי ישראל שעשית עמם כמה נפלאות ואתה מושיע** בכל עת ובכל שעה, ועל ידי תשועתך רואים אותך בני אדם ואתה מתגלה להם ומכירים אותך'.

הפיסקה 'ומביא גואל לבני בניהם' באה להוסיף ענין חשוב ומהותי בתוכן הברכה, שכן (כפי שבארנו לעיל ש) עיקר בחירת ה' בישראל היה בעת יציאת מצרים כאשר כבר היו לעם, ובכל זאת אנו עוסקים ומצביעים בברכה זו על בחירת ה' באבות, כי כלפי עצם הקשר ועבודת התפלה כבר התחיל הכל מהאבות. אלא שעם זאת, אין אנו רשאים להתעלם בנוסח הברכה מכך

שאל נא

דיעות מעניינות ומאמרי מחקר בהיסטוריה ותולדות ישראל מנהגים, ספרים, לשון, מדע וכדומה

ומקורו **ב'שו"ת רבינו גרשום מאור הגולה - סימן לב**
זה לשונו:

אם יש למול נער בראש השנה, אמר אבא מריא רבי יהודה בר' קלונימוס בשם מרנא ורבנא ר' יהודה

ברית אברהם ועקידת יצחק'. במשנה ברורה (ס"ק יא) מעתיק את הטעם המובא בתה"ד, ומוסיף להסביר 'וכדאמרינן בר"ה למה תוקעין בשל איל, כדי להזכיר אילו של יצחק' ומוסיף בהמשך טעם נוסף 'כדי שיהיה בידם זכות המילה בעת תקיעת שופר'. [מטה אפרים]

מובא בשו"ע: (אורח חיים סימן תקפד סעיף ד) מלין בין קריאת התורה לתקיעת שופר, ב'בית יוסף' מובא המקור לכך (הגהות אשרי בפרק קמא דראש השנה סימן ה): 'בראש השנה מלין בין קריאת התורה לתקיעת שופר, וכתוב בתרומת הדשן סימן רס"ו שהטעם משום דכך הסדר

ידיעות מעניינות ומאמרי מחקר בהיסטוריה ותולדות ישראל מנהגים, ספרים, לשון, מדע וכדומה

במה שכתב שניקוד כזה צורם בלשון ומנוגד לדקדוק, כי מצאנו דוגמתו עוד בספר נחמיה (ד,יא): "באחת ידו", במקום בידו אחת. וכן כאן 'ברבות עתים' היינו 'בעתים רבות'. ומה שטען למה נוספה הבי"ת אין זו טענה, כי אילו כתב הפייטן ממש כלשון הפסוק 'ותצילם רבות עתים' לא היה מקום להוסיף בי"ת, אבל מכיון שאין כאן שום פועל והוא מתקשר עם זכור למוכים וכו' שאחריו, הוסיפו בי"ת. וכוונתו לומר רחמין וחסידיך עמנו בעבר בהרבה תקופות המשך לזכור לנו גם בעתיד.

לאור הספק שעלה בנידון, השתדלתי לעקוב אחר נוסחאות קדמוניות. ומה שעלה בידי כי בסליחות ובמחזור ליוהכ"פ של המגיה והמדקדק ר' דניאל גולדשמיט ז"ל הניקוד בסליחה זו הוא כמו בכל הדפוסים, ולא ציין לשום חילופי גירסאות בזה. כמו כן מצאתי כך מנוקד במחזורים עתיקים ווינה שנת תקצ"ד ופירודה שנת תק"ט, אולם לנגד זאת שיגרו אלי צילומים מדפוס ראשון (פייבו די שאקו, רל"ה?) שנוקד 'ברבות', כגירסת 'יסוד מלכות'. כמו כן בסליחות מפראג רצ"ה (1535), אף בהן הניקוד הוא 'ברבות'.

יחליטו המתפללים, האם נכון לומר 'ברבות עתים' או 'ברבות עתים'.

'והופע בהדר גאון עוזך על כל יושבי תבל ארצך' מה היא 'תבל' ומה היא 'ארץ'

בברכת קדושת היום אנו אומרים 'והופע בהדר גאון עוזך על כל יושבי תבל ארצך'. המקור לכך הוא בפסוק (משלי ח, לא) 'משחקת בתבל ארצו'. בתפילות ובמזמורים שאומרים בימים הנוראים חוזרים על עצמם הרבה המושגים 'ארץ' ו'תבל'. לכאורה מדובר בשמות נרדפים, אך לפי זה תמוה הביטוי 'תבל ארצך' כאילו שהיה כתוב 'ארץ ארצך' או 'קריה עירך'.

המלבי"ם מבאר בכמה מקומות ש'ארץ' הוא כללות הכדור, ו'תבל' הוא השטח המיושב. אולם בכך לא יתיישב הסגנון 'יושבי תבל ארצך'.

הפתרון לכך טמון בכך שאף פעם איננו מוצאים את המילה 'תבל' בלשון רבים 'תבלים' או 'התבל', רק 'ארצות' או 'הארץ'. וגם אין לו הטיות 'תבלנו' 'תבלך', כמו 'ארצנו' 'ארצך', דבר זה מוכיח כי מילת 'תבל' אינה שם עצם אלא שם פרטי, כמו 'ירושלים' או 'כנען'. כלומר שמלבד השם העצם של 'הארץ' יש לארץ כולה גם שם 'שם' כמקום, והוא 'תבל'. לפי זה מתבאר היטב הביטוי 'תבל ארצך' - כמו 'ירושלים עירך'.

הניקוד המקובל והדפיסו את הריש בפת"ח ואת הבית בשו"א ובדגש, כך: 'ברבות עתים'. ניקוד זה הנו מעט צורם ויוצא דופן. מפרשים אלו התבססו על היסוד הידוע שמחברי התפילות והפיוטים יסדו את הנוסחאות על פי לשון הפסוקים, אי לכך בכל מקום שיש ספק בידנו, מהווים הפסוקים מפתח לפתרונו. לדבריהם כנראה כיוון רבינו גרשום בחרו זה לרמוז לפסוק בנחמיה (ט, כח): "וְאַתָּה מְשַׁמֵּם תִּשְׁמַע וְתִצְלַם כְּרַחֲמֶיךָ רַבּוֹת עֵתִים".

אולם לי נראה כי סליחה זו מכוונת לעניין אחר. שכן אם הבסיס הבלעדי לחרוז הוא בפסוק זה, היה לו לכתוב כמו בפסוק "רחמין וחסידיך רבות עתים", ולשם מה נוספה בראש התיבה תיבת בי"ת מיותרת - 'ברבות עתים'. מלבד זאת אין מובן כל כך מה טעם יש לבקש שיזכור ה' רחמיו וחסידי שיעשה עמנו בעתים רבות. אולם נראה שהפסוק שימש לו רק עבור סגנון המליצה, כדרכם של מחברי הפיוטים, אבל הוא כיוון כאן לדבר יותר עמוק, על פי המבואר בגמרא (שבת נה, א) שיש מאן דאמר שתמה זכות אבות.

ועל זה אמר הפייטן רבינו גרשום שמתחילה אנו מבקשים 'ברית אבות ואמהות והשבתים' - כי יזכור לנו ה' ברית אבות ואמהות והשבתים, אולם - 'ברבות העתים', כאשר תתם זכות אבות, אז מבקשים שיזכור ה' את חסדיו ורחמיו.

בירושלמי בפרק חלק (סנהדרין נ,א) הדברים יותר מפורשים - **רבי יודן בר חנן בשם ר' ברכיה אמר הקב"ה לישראל בני אם ראייתם זכות אבות שמטה וזכות אמהות שנתמוטטה לכו והידבקו בחסד מה טעמא כי ההרים ימושו והגבעות תמוטינה. כי ההרים ימושו זה זכות אבות והגבעות תמוטינה זו זכות אמהות מיכן והילך וחסידי מאתך לא ימוש וברית שלומי לא תמוט אמר מרחמך ה'.**

סגנון הפיוט כה משתלב ומתאים עם סגנון מימרת הירושלמי 'זכות אבות וזכות אמהות' לכו והדבקו בחסד'. ורגליים לדבר שזו היתה כוונת הפייטן. ולפי זה משתלבים היטב שני הקטעים הללו עם ההמשך 'ק-ה זכור למוכים ונמרטים'.

המו"ל הנכבד של סליחות 'יסוד מלכות' ששגרתי אליו את הדברים, טען לעומתם: 'הגם שפירוש זה הוא פירוש נאה שראוי להיאמר, אעפ"כ אין לו הכרח בלשון הפיוט. וכפי שהעיר מר דרך הפייטנים להשתמש בלשון המקרא, ויתרה מזו שדרכם להדר אחר לשונות וסגנונות יוצאי דופן, ולכן לא צדק

החסיד בשם ר' שמואל החסיד שאמר בשם רבינו קלונימוס הזקן בן רבינו יצחק בן רבינו אלעזר הגדול שאירע במגנצא מילה בראש השנה, ושאלו לקדושים אשר בארץ, רבינו גרשום בר' יהודה מאור הגולה, ורבינו שמעון ברבי יצחק ורבינו יהודה הכהן [בעל] ספר הדינים ורבי יהודה הגדול שהיה ראש לנהרגין ושאר בני הישיבה הקדושה, והורו כולם למול הנער לאחר קריאת התורה והפטרה קודם שיתקעו בשופר, כדי שתהא ברית מילה תכופה לתקיעת שופר, שיזכור לנו הקדוש ברוך הוא ברית אברהם ועקידת יצחק, והביאו סמך לדבריהם מטבע שטבעו חכמים בתפילת היום וקיים לנו ה' אלוהינו את הברית ואת החסד ואת השבועה אשר נשבעת לאברהם אבינו בהר המוריה ותראה לפניך עקידה שעקד אברהם אבינו את יצחק בנו על גבי המזבח וכו' דהיינו ברית תחילה ואח"כ עקידה, דהיינו תקיעת שופר, שנשחט תמורו איל. ועוד דחתימת הברכה ועקידת יצחק לזרעו היום תזכור ברחמים ברוך אתה ה' זוכר הברית וסמך ליה אתה נגלית, דהיינו שופרות וחותרין שומע קול תרועת עמו ישראל ברחמים. והרבה מבני הישיבה הקדושה היה קשה בעיניהם לעכב תקיעת שופר כל כך בשביל המילה, ורצו לדחותה עד גמר כל התפילה, והשיבם רבינו גרשום אם אין מילה אין תקיעת שופר בעולם, שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה וכו' ועוד דמצות מילה קדמה לתקיעת שופר.

לאור המאורע בישיבתו של רבינו גרשום מאור הגולה במגנצא והדיון העירני בעקבותיו, כפי שמתואר בנוסח התשובה, מתעוררת המחשבה אודות הסליחה המפורסמת לערב ראש השנה שמחברה הוא לא אחר מאשר 'רבינו גרשום מאור הגולה', הפותחת בתיבות 'זכור ברית אברהם ועקידת יצחק', שלכאורה לא תהיה זו השערה פרועה אם נציע כי סליחה זו נכתבה בעקבות המאורע והדיון שהתקיים בישיבה בר"ה.

* * *

בנוסח הסליחה 'זכור ברית אברהם' האמור, מופיע הלשון: **ברית אבות ואמהות והשבתים / רחמין וחסידיך ברבות עתים / יה זכור למכים ונמרטים.** המשפט 'רחמין וחסידיך ברבות עתים' קצת קשה להבנה. מפרשי הסליחות בני דורנו מפרשים את הקטע: ה' זכור נא את רחמין וחסידיך שעשית עמנו בהרבה זמנים.

בסליחות מהדורת 'יסוד מלכות' הגדילו לעשות שבעקבות פירוש זה גם שינו את

